

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านดง (ชนมปี่) ตำบลสวนเขื่อน

สภาพทั่วไปของบ้านดงหมู่ที่ 4¹

สภาพทั่วไป หมู่บ้านดง หมู่ที่ 4 ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอำเภอเมืองแพร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ ประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านถิ่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านดงใต้ หมู่ที่ 8
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านสวนเขื่อน หมู่ที่ 1
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านหัวฝาย ตำบลกาญจนนา

บ้านดงหมู่ที่ 4 มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ จากพื้นที่ที่เป็นป่าดง มีห้วย มีหนองน้ำ สภาพเหล่านั้นได้เปลี่ยนไปเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของคนในหมู่บ้าน จึงตัดไม้ หักร้างถางพง เพื่อการตั้งบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย และนำพื้นที่เพื่อทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นสภาพพื้นที่บ้านดงในปัจจุบันจึงกลายเป็นที่ราบ

พื้นที่ส่วนหนึ่งของบ้านดง สำหรับเป็นแหล่งทำกินจะติดอยู่กับเชิงเขา เป็นพื้นที่สำหรับทำไร่ ซึ่งปัจจุบันยังมีพื้นที่น้อยลง เนื่องจากได้ขายพื้นที่ให้กับนายทุน

การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านใช้ทางบก 2 สาย ได้แก่

1. ถนนสถานบ้านดง - บ้านเหล่า
2. ถนนสายทุ่งไธสง - ป่าแดง

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 757 คน เป็นชาย 366 คน เป็นหญิง 391 คน และมีครัวเรือน จำนวน 201 ครัวเรือน

¹ แผนชุมชน บ้านดง หมู่ที่ 4 ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ , หน้า 2-4 (เอกสารอัดสำเนา)

ด้านการปกครองมีผู้ใหญ่บ้านดูแลความสงบสุขในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวนเขื่อน เป็นฝ่ายพัฒนาหมู่บ้าน

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านดง มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่ว ๆ ไป ประชาชนมีลักษณะการทำมาหากินให้เพียงพอไปวัน ๆ ยึดในสิ่งที่ตนเองปลูก เลี้ยงใช้ในครอบครัว ชุมชนซึ่งในปัจจุบันอาจมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป ปลูก เลี้ยง เป็นสินค้าด้านเศรษฐกิจ

ด้านการศึกษา

ส่วนใหญ่เป็นประชาชน ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับหมู่บ้านอื่น และมีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านดง เด็ก เยาวชนจึงได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้ และยังมีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน คือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอีกด้วย

ด้านสังคม

ประชาชนมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างญาติพี่น้อง พี่พาคอาศัยซึ่งกันและกันตามอัตภาพ มีความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ มีศูนย์รวมจิตใจ คือวัด มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่

ด้านการปกครอง

มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในชุมชนดูแลความสงบสุขในหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านดง มีนายวิโรจน์ ภาสุรวัฒน์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายสงัด อุเทน และนายวิทยา สีต้อ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

สภาพทั่วไปของบ้านดง หมู่ที่ 8¹

สภาพทั่วไป หมู่บ้านดง หมู่ที่ 8 ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองแพร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ ประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านโป่งศรี ตำบลบ้านถิ่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลป่าแดงและตำบลกาญจนนา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านสวนเขื่อน หมู่ที่ 1
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านหัวฝาย ตำบลกาญจนนา

การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านใช้ทางบก ใช้เส้นทางสำคัญ 3 สาย ได้แก่

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1101 (สายทุ่งไธสง – ป่าแดง)
2. ทางหลวงชุมชนหมายเลข พร 4010 (สายบ้านเหล่า – บ้านดง)
3. ถนนโยธาธิการ พร. (สายตำบลกาญจนนา – ตำบลป่าแดง)

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 485 คน เป็นชาย 246 คน เป็นหญิง 239 คน และมีครัวเรือน จำนวน 131 ครัวเรือน

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ทำนา รับจ้างขายแรงงาน ค้าขาย รับราชการ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และทำอาชีพเสริมทำไม้กวาดดอกหญ้า ทำไร่ ทำสวน มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 340 ไร่ พืชส่วนใหญ่ที่ปลูกได้แก่ ถั่วเหลือง ข้าวโพด มะเขือ ผักกาด

การปลูกสัตว์ ครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์เพื่อขายและกินเป็นอาหาร สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่ ได้แก่ โค กระบือ สุกร ไก่พื้นเมือง

การทำสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกผลไม้ ผลไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ ลำไย มะม่วง มะขาม ภาวะการจ้างแรงงานมีการจ้างในฤดูทำนามาก จึงทำให้เกิดภาวะขาดแรงงานในฤดูทำนา และมีอัตราค่าจ้างสูงกว่าปกติ แต่พอหลังฤดูการทำนาและการเก็บเกี่ยวแล้วประชาชนจะอยู่ในภาวะที่ว่างงานค่อนข้างมาก ประกอบกับในพื้นที่ไม่มีสถานประกอบการขนาดใหญ่ที่จะมารองรับและมีอาชีพเสริมที่ไม่พอเพียงทำให้มีการอพยพไปหางานนอกพื้นที่

¹ แผนชุมชน บ้านดง หมู่ที่ 8 ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (เอกสารอัดสำเนา) หน้า 5

ด้านการศึกษา

เด็กและเยาวชนบ้านดงหมู่ที่ 8 ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านดง ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 สำหรับระดับมัธยมศึกษาส่วนมากไปต่อที่โรงเรียนบ้านถิ่นวิทยา และระดับอุดมศึกษาก็ไปต่อตามที่ตนเองถนัด แสดงว่าชาวบ้านดงหมู่ที่ 8 ก็ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชุมชนอื่น ๆ

ด้านสังคม

มีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ อย่างญาติพี่น้อง พี่งพาคาศ์ซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน คือวัดดงใต้ ซึ่งชาวบ้านจะมาร่วมทำพิธีกรรมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน เช่น พิธีไหว้บรรพบุรุษ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

ด้านการปกครอง

มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในชุมชนดูแลความสงบสุขในหมู่บ้าน หมู่ที่ 8 บ้านดงใต้ มีนายสุภา ดวงหอม เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายบุญตัน เขื่อนสาม และนายบุญศรี สีต้อ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ตารางที่ 1

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนบ้านดงหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 8¹

ที่	ข้อมูลด้านต่าง ๆ	ชุมชนหมู่บ้านดง	
		หมู่ 4	หมู่ 8
1	การศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่	การศึกษาขั้นพื้นฐาน	การศึกษาขั้นพื้นฐาน
2	การประกอบอาชีพหลัก	รับจ้าง	รับจ้าง
3	การประกอบอาชีพเสริม	กสิกรรมในครัวเรือน	กสิกรรมในครัวเรือน
4	รายได้ประจำ	ไม่มี	ไม่มี
5	ขนาดของชุมชน	เล็ก	เล็ก
6	จำนวนร้านขายของชำ	6	2
7	ระยะห่างจากอำเภอ จังหวัด	10 กิโลเมตร	10 กิโลเมตร
8	ไฟฟ้า	มี	มี
9	ประปา	มี	มี
10	ปัญหาเรื่องน้ำ	ไม่มี	ไม่มี
11	หอกกระจายข่าว	มี	มี
12	ความขัดแย้งภายในชุมชน	ไม่มีปรากฏเด่นชัด	ไม่มีปรากฏเด่นชัด

4.2 ประวัติความเป็นมาของคนบ้านดง (ชนมปี)

ประวัติอันเก่าแก่ของชาวบ้านดง มีความหมายได้สองนัยดังนี้²

นัยแรก เดิมทีบริเวณอันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านดงเป็นป่าดงดิบต่อเนื่องบรรพบุรุษของชาวบ้านดงอพยพเข้ามาอยู่ที่ห้วยร้างถางพง ตั้งบ้านเรือนและทำเป็นพื้นที่เพาะปลูก ชาวบ้านใกล้เคียงจึงเรียกเป็นบ้านดง ตามสภาพพื้นที่

¹ แผนชุมชน บ้านดง หมู่ที่ 4 และ 8 ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 6.

² เจ้าอธิการนิม ปิยธัมโม, ประวัติชนมปี, (เอกสารอัดสำเนา) 2546, หน้า 3 – 5.

นัยที่สอง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดงในระยะเริ่มแรกแตกต่างจากชาวพื้นเมือง ทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ชาวพื้นเมืองซึ่งมีความเจริญกว่าก็มองชาวบ้านดงด้วยสายตาที่ว่าเป็นผู้ด้อยความเจริญ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ สมัยก่อนนั้นในขณะที่ชาวพื้นเมือง (ก็คือชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง) รู้จักการเพาะปลูกพืชผลและเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารและจำหน่าย แต่ชาวบ้านดงกลับรู้จักการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์น้อยมาก พวกเขาจึงชีพได้ด้วย การรับจ้างและตระเวนขออาหารกับปัจจัยต่าง ๆ ไปตามหมู่บ้านทั่วไป มีการนำของใช้เล็กๆ น้อยๆ ไปแลกข้าวปลาอาหารบ้าง ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาก็เหมือน คนดง เลยเรียกชื่อว่า ชาวบ้านดง นับแต่อดีตกาลมา

ย้อนกลับไปดูประวัติความเป็นมาของบ้านดง แม้ว่าจะปราศจากหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่า สืบเผ่าพันธุ์มาจากชนชาติใด อยู่ในตระกูล ไหนแต่ก็พอมีหลักฐานแสดงว่า ชาวบ้านดงก็คือเผ่าชนมปี

ชนมปีพวกนี้ อยู่ในสายเดียวกับชนชาติโลโล ใช้ภาษาพูดในกลุ่มตระกูลภาษาแม่ จีน - ทิเบต - พม่า พวกเขามีถิ่นเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาเขตมณฑลยูนนานของจีนตอนใต้ ต่อมาได้อพยพเข้าสู่ ตอนใต้ของประเทศลาวไปปักหลักตั้งฐานที่เมืองพรหม กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของลาว ในเวลานั้นไม่มีคนบ้านดง (ชนมปี) อยู่เลย จะมีก็เฉพาะพวกโฮ ซึ่งเป็นชื่อที่คนลาวใช้เรียกคนจีนเชื้อสาย พวกโลโลและพวกโก(หรือก่อ) ซึ่งอพยพมาจากเวียดนามเหนือและยูนนาน ทั้งสองพวกนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบ้านดง (ชนมปี)

เหตุที่ชนมปีต้องอพยพลงที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองพรหมในประเทศลาว ก็เพราะเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาได้สู้รบรุกรานซึ่งกันและกันทำให้เกิดการกระจัดกระจายลงสู่ตอนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีน ฝ่ายบ้านดง (ชนมปี) ก็ถูกรุกรานด้วยประมาณปี พ.ศ. 2225 เจ้าหลวงซาเค หรือเจ้าหลวงซาเป เจ้าเมืองแพร์ได้ยกกองทัพสู้รบกับลาวที่เมืองพรหม ได้รับชัยชนะจึงกวาดต้อนชาวมปีจำนวนหนึ่งมาไว้ที่เมืองแพร์

ระหว่างเดินทางกลับจากลาวนั้น เจ้าเมืองแพร์ก็สั่งให้ชนมปีกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเสือกินหรือบ้านสะเกิน ใกล้กับดอยภูลังกา (ปัจจุบันคือ บ้านสะเกิน ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน) ส่วนคนบ้านดง (ชาวมปี) ที่นำมาไว้ที่เมืองแพร์จริง ๆ นั้นก็มีเพียง หกคู่ ประกอบด้วยชาย - หญิง ฝ่ายละสาม นำมาไว้ที่ตำบลสวนเขื่อน ให้ทำไร่ ทำนา ตามใจชอบ แต่หน้าที่หลักคือ ให้เลี้ยงช้าง ม้า แพะ ของเจ้าหลวงซาเป ต่อมาคนบ้านดง (ชนมปี) ทั้งหกคู่ออกลูกสืบหลาน

ครั้งสมัยรัชการที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พวกเงี้ยวซึ่งได้รับการสนับสนุนจากต่างชาติ ก่อการกบฏขึ้นในเมืองแพว พระยาไชยบูรณ์ข้าหลวงคนแรกของเมืองแพว ถูกเงี้ยวจับตัวได้มีเรื่องเล่าว่า พระยาไชยบูรณ์อยู่ยงคงกระพัน พวกเงี้ยวได้ใช้ดาบฟันแทงก็ไม่เข้าจึงใช้วิธีแทงสวนทวารจนตาย เจ้าเมืองแพวในขณะนั้นก็คือ เจ้าพิริยะเทพวงศ์อุดร (ต้นตระกูลของนักประพันธ์เอก) นายโชติ แพวพันธ์ เจ้าของนามปากกา ยาขอบ ผู้แตงนวนิยายอิงประวัติศาสตร์จริงเพียง 10 บรรทัด เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ถูกทางกรุงเทพฯ เพ่งเล็งว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับพวกกบฏเงี้ยว เจ้าพิริยะกลัวจะมีความผิด จึงพาบริวารหนีไปลี้ภัยที่เมืองหลวง พระบางของลาวและเสียชีวิตที่นั่น ส่วนคนบ้านดง (ชนมปี) ถูกทอดทิ้งไว้ที่บ้านดงตามเดิม เจ้าพิริยะไม่ได้นำไปเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้าด้วย ก็เป็นอิสระจะหากินแบบไหนได้ตามใจชอบ

เมื่อคนบ้านดง (ชนมปี) พ้นจากระบบมูลนายแล้ว ก็ทำมาหากินอย่างผิดเคือง จนกลายเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในสภาพแร้นแค้น สภาพบ้านเรือนปลูกสร้างด้วยไม้ง่าย ๆ ไม่เป็นระเบียบ ไม่พิถีพิถันด้านความสวยงามแต่รูปทรงของบ้านยังเหมือนชาวเหนือทั่วไป มียกพื้น มีใต้ถุนสูง มีบันได มีต้นไม้ผล และพืชผักสวนครัวปลูกแซมตามพื้นที่ว่าง คนบ้านดง (ชนมปี) ทำไร่ ทำนา เลี้ยงชีพ ก็ไม่ ค่อยพอกิน จึงมักยกโขยงออกไปขอข้าวปลาอาหารและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มจากชาวบ้านในหมู่บ้านอื่น ๆ แต่ปัจจุบันการยกโขยงออกไปแบบนี้หมดไปแล้ว (จะหลงเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย)

ต่อมา ก็มีชาวบ้านใกล้เคียงไปแต่งงานกับคนบ้านดง (ชาวมปี) บางรายก็เข้าไปตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านดง กลายเป็นชนผสมส่วนหนึ่ง แล้วชุมชนบ้านดงก็ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ ในที่สุดก็มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นมีการสร้างโรงเรียนขึ้น โรงเรียนแห่งแรกสร้างขึ้นภายในบริเวณวัดดงเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2486 สร้างขึ้นแบบง่าย ๆ ใช้พระภิกษุชาวบ้านดง (ชนมปี) เป็นผู้สอน

กระทั่งถึงปี พ.ศ. 2490 ทางราชการได้ให้แยกโรงเรียนออกจากวัด แล้วยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนประชาบาลเริ่มแรกก็ใช้ครูชนมปีเป็นผู้สอน ครูคนแรกคือ ครูวิชัย เขื่อนสอง ต่อมาเมื่อครูที่สอนโรงเรียนนี้ คือครูสุณา แก้วสมตระกูล และครูฟองแก้ว สารทอง จนถึงปัจจุบัน ต่อมาทางราชการ ก็บรรจุครูจากที่อื่นเข้าไปและมีเด็กจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมด้วย

ชนมปี อยู่ในบ้านดง นับถือพุทธศาสนา พวกเขาสร้างวัดขึ้นแห่งแรกเรียกว่า วัดดงใต้ เป็นวัดใหญ่และมีอายุเก่าแก่มากกว่า 400 ปีแล้ว (ต่อมาสร้างขึ้นอีกวัดหนึ่ง เรียกว่า วัดดงเหนือ)

4.3 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดงหรือ ชนมภ์

ด้านลักษณะสังคมของชนมภ์¹

ชาวบ้านดงรวมตัวกันอยู่ในแบบ “สังคมประเพณี” คือ การรวมตัวกันแบบเครือญาติ มีผู้ชายเป็นผู้นำ สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตกาล ซึ่งตำแหน่งผู้นำนี้เรียกว่า “อะล้าปู่” มักจะสืบทอดกันทางสายเลือด ชาวชนมภ์ ไม่นิยมยกย่องผู้หญิงเป็นผู้นำ ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา อยู่ในกฎระเบียบพื้นฐานของสังคมทั่วไป เช่น ยกย่องผู้ชายให้เป็นผู้นำ ห้ามการแต่งงานระหว่างคนนามสกุลเดียวกัน ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อครั้งชาวชนมภ์ ตั้งเป็นหมู่บ้านดง นั้น ไม่มีการไปมาหาสู่ระหว่างหนุ่มสาวกับละแวกบ้านใกล้เคียงกัน เวลาชายหนุ่มต้องการหญิงสาวเป็นคู่ครอง ต้องเดินทางไปที่บ้านสะเกิน (อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ปัจจุบัน) กว่าจะได้แต่งงานกันก็ลำบากไม่น้อย และในอดีตเมื่อชายหนุ่มจะไปเที่ยวหาหญิงสาว จะต้องไปตอนกลางคืน แล้วนั่งพูดคุยกัน อาจจะไม่เห็นหน้ากันก็ได้เพราะสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้ามีแต่ตะเกียงน้ำมันก๊าด บางคู่อาจจะพูดคุยกันจนถึงขั้นตกลงปลงใจเป็นคู่ผัวตัวเมียแต่ไม่เห็นหน้ากัน เพราะมาบ้านหญิงสาวตอนกลางคืน แต่ตอนเช้าต้องรีบออกจากบ้านไปทำงาน แต่ปัจจุบัน ชาวบ้านดงกับชาวบ้านทั่วไปสามารถแต่งงานกันได้ จนเกิดการผสมกลมกลืนด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม จนแยกกันแทบไม่ออก

4.4 วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ

การแต่งกาย

ชาวบ้านดงในอดีตทั้งชายและหญิงนิยมใช้ผ้าหม้อห้อม หรือผ้าที่มีสีที่ดำหรือสีที่ไล่ไปทำงานแล้วไม่สกปรก ผ้าชนิดนี้แต่เดิมเป็นผ้าที่ทอด้วยกึ่งแล้วนำไปย้อมด้วยน้ำจากต้นฮ้อม ซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง การแต่งกายด้วยผ้าหม้อห้อมเป็นสัญลักษณ์ของชาวบ้านดงในเมืองแพร่ด้วย ซึ่งมีลักษณะดังนี้²

1. การแต่งกายของชาวบ้านดง สวมกางเกงครึ่งแข้งที่เรียกว่า เตียวกี ซึ่งคล้ายกางเกงขาก้วยของจีนแต่ตัดเย็บด้วยผ้าหม้อห้อม ส่วนเสื้อใช้เสื้อหม้อห้อมคล้ายเสื้อกฤษณะ ผ่าอกตลอดมีสายผูกแทนการใช้กระดุมหรืออาจใช้กระดุมก็ได้แล้วใช้ผ้าขาวม้าแทนการใช้เข็มขัด

¹ สัมภาษณ์ พระครูถาวรปัญญาคุณ เจ้าอาวาสวัดหนองแขม ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 17 มิถุนายน 2549

² สัมภาษณ์ นางทองอิน เขื่อนสาม อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 9 สิงหาคม 2549

2. การแต่งกายของหญิงของชาวบ้านดง ส่วนใหญ่ใช้ผ้าถุงที่เรียกว่า ซิ่นแห้ง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ซิ่นก่านคอควาย เป็นผ้าถุงดำมีแถบแดงขนาดกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สองเส้นขนานไปกับส่วนกว้างของซิ่น สวมเสื้อหม้อหม้อที่มีลักษณะเป็นเสื้อคอวี ไม่มีปก แขนยาว ทรงกระบอก ผ่าอกตลอด โดยมีกระดุมติดด้านหน้าเป็นแถว ในอดีตกระดุมมักทำด้วยโลหะสีขาว

ปัจจุบันการแต่งตัวดังกล่าว ไม่ได้ได้รับความนิยมมากนัก เนื่องจากอิทธิพลของการแต่งกายแบบสากล มีเพียงชาวบ้านสูงอายุที่ยังสวมชุดไปวัด

อาหารการกิน

เกี่ยวกับการกินอยู่ที่นิยมประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังนี้¹

1. ธรรมเนียมเกี่ยวกับอาหารและการบริโภคอาหาร

เนื่องจากชาวบ้านดงส่วนใหญ่นิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก จึงต้องมีภาชนะนั่งข้าว โดยใช้อุปกรณ์ คือหม้อหนึ่ง ซึ่งเดิมเป็นหม้อดินและไหข้าว ไหข้าวมีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอก กลวงทำมาจากไม้เนื้อแข็งที่นิยมคือ ไม้สักมีแผ่นไม้ทรงกลมเจาะรูห่างกันเป็นระยะ ๆ ประมาณ 6 - 8 รู รูรอกันที่เจาะนี้มีขนาดเล็กช่วยให้ไอน้ำเข้าไปในไหข้าวสุกเร็วขึ้น

วิธีการนั่งข้าว โดยต้องล้างข้าวเหนียวที่หว่า (แช่) ค้างคืนไว้ในหม้อข้าวหว่าในซ้าหวดจนสะอาด ใส่น้ำในหม้อหนึ่งประมาณสามข้อมือนำไปตั้งบนเตาไฟนำไหข้าวกับหม้อหนึ่งนำ เตี่ยวหม้อหนึ่ง ซึ่งทำด้วยผ้าฝ้ายฉีกยาวชุบน้ำมาคาดให้แน่นเพื่อไม่ให้ไอน้ำรั่วออกมาข้างนอก เทข้าวเหนียวที่ล้างสะอาดแล้วลงในไหหนึ่งแล้วพยายามไม่ให้ข้าวแน่นเพราะจะทำให้สุกทั่วถึงรอจนมีไอน้ำออกมาจากซ้าในไห ถ้ามีข้าวเย็นที่เหลือจากวันก่อนก็นำเอามาอุ่นโดยบีข้าวเย็นเป็นก้อนเล็กๆ ใสลงไปไนไหแล้วปิดฝาที่ทำด้วยไม้ไผ่สานเป็นฝาคล้ายหมวกจีนยอดแหลมรอจนแน่ใจว่าข้าวสุก จึงยกไหออก แล้วเทข้าวลงใส่ก๊าะข้าว ซึ่งเป็นถาดไม้ เป็นรูปกลมหรือสี่เหลี่ยม แล้วใช้ไม้ด้ามข้าว ลักษณะเป็นไม้พายเล็ก เกลี่ยข้าวให้ทั่วเพื่อให้อุณหภูมิจะจายออกไป ทำให้ข้าวเย็นลงเป็นอันว่าเสร็จ แต่ปัจจุบันได้มีการปรับใช้ตามสมัยนิยม เช่น มีการใช้เตาแก๊ส แทนการใช้เตาจากฟืน หรือถ่าน หรือใช้ถังถึงแทนการใช้ไหข้าว

¹ สัมภาษณ์ นางสุณา แก้วสมตระกูล อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 182/1 หมู่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 13 กรกฎาคม 2549

อาหารการกิน

อาหารที่ชาวบ้านดง สมัยก่อนชาวบ้านจะหาจากธรรมชาติ ซึ่งแต่ละมือมักจะมีผักตามหมู่บ้านที่ออกตามธรรมชาติ และชาวบ้านก็ปลูกผักเอาไว้กินเอง แต่ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจึงรับเอาวัฒนธรรมชาวเมืองเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น ในด้านอาหารการกินจึงนิยมรับประทานมีทั้งอาหารคาว ขนม ของขบเคี้ยวผลไม้ อาหารส่วนใหญ่ประกอบด้วยวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันนี้ได้มีการประยุกต์และดัดแปลงคล้ายกับคนท้องถิ่นคนเมืองทั่ว ๆ ไปจนอาจจะไม่เหลือในสิ่งที่เป็เอกลักษณ์ของตนเองแล้ว มีดังนี้¹

อาหารคาว เป็นอาหารที่ใช้รับประทานกับข้าวเหนียว ในแต่ละมือมักมีอาหารเพียงอย่างเดียวหรือสองอย่าง อาหารคาวแบ่งได้ดังนี้

1. **แกง** เป็นอาหารพื้นบ้านที่ทำได้ง่ายจึงนิยมรับประทานโดยทั่วไป เครื่องปรุงแกงเป็นเครื่องเทศพื้น ๆ ได้แก่ พริก หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ แกงของชาวบ้านดงมีลักษณะเด่นก็คือ นิยมใช้เกลือ ในการประกอบอาหาร แทนการใช้ น้ำปลา และปลาร้า เช่น แกงอ่อมต่าง ๆ แกงแค แกงส้ม แกงบอน เป็นต้น

2. **ยำ** เป็นอาหารประเภทหนึ่งที่นิยม ยำของชาวบ้านดงแตกต่างจากยำของภาคกลางคือปรุงด้วยเครื่องเทศ เช่น ข่า ตะไคร้ พริก มะแข่น หอม กระเทียม ที่โขลกละเอียด บางอย่างใส่ปลาร้าสับด้วย ยำที่นิยมรับประทานได้แก่ ยำหน่อไม้ ยำจิ้น (เนื้อหมู – ควาย) ยำไก่ เป็นต้น

3. **ลาบ** ถือเป็นอาหารมงคลด้วยชื่อ เป็นอาหารที่ทำมาจากเนื้อสัตว์ปรุงด้วยเครื่องเทศ เช่น กระเทียม ข่า ตะไคร้ มะแข่วน พริกแห้ง โขลกรวมกัน ลาบที่ชาวบ้านดงนิยมรับประทาน เช่น ลาบวัว ลาบควาย ลาบหมู ลาบไก่ ลาบปลา เป็นต้น การรับประทานลาบมักจะมีผักหลายชนิดเป็นเครื่องเคียงเช่น ใบมะยม ผักไผ่ ผักคาวตอง ผักแว่น เป็นต้น

4. **หลู้** เป็นอาหารเนื้อสัตว์ประเภทหนึ่งที่ผู้ชายชาวบ้านดงนิยมรับประทานส่วนประกอบสำคัญของหลู้ ได้แก่ เลือดหมูสด ที่นำมาลดความคาวด้วยการนำไปตะไคร้ขยี้กับเลือดหมูสด ปรุงด้วยเครื่องเทศคล้ายลาบ โรยด้วยเครื่องในหมูทอดกรอบใบมะกรูดทอดกรอบและเส้นหมี่ทอดกรอบ

¹ จากการสนทนากลุ่มโดยมีนางสุนา แก้วสมตระกูล อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 182/1 หมู่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ เป็นผู้ช่วยสรุป ในวันที่ 17 สิงหาคม 2549

5. **ส้า** เป็นอาหารที่ส่วนใหญ่ทำจากพืชผักมาหั่นละเอียดแล้วผสมลงในเครื่องปรุง (น้ำพริก) ซึ่งปรุงด้วยหอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ พริกสดหรือพริกแห้ง เนื้อปลาอย่างป่น เนื้อปลา ต้มสุกบดและน้ำปลาร้า ส้าที่นิยมรับประทาน เช่น ส้ามะเขือแจ้ ส้าใบมะม่วง ส้างวม เป็นต้น

6. **น้ำพริก** มีหลายอย่าง บางอย่างนิยมรับประทานกับผักนี้ ผักต้ม เช่น น้ำพริก หนุ่ม น้ำพริกอ่อง น้ำพริกปลา เป็นต้น

7. **อาหารนึ่ง** เป็นอาหารที่ทำให้สุกด้วยการนึ่ง เช่น ปลานึ่ง จิ้นนึ่ง (เนื้อหมู – เนื้อ ควาย) เป็นต้น

8. **อาหารที่ห่อแล้วปิ้งย่าง** เป็นอาหารที่ชาวบ้านดงเรียกว่า แอ็บ เช่น แอ็บปลา แอ็บหมู แอ็บผึ้ง เป็นต้น

ขนม เป็นอาหารที่ทำในโอกาสพิเศษ ขนมที่ทำ ได้แก่ ขนมเกลือ ขนมมะแตง ขนม กล้วย ขนมเทียน ขนมเหนียว เป็นต้น

ของขบเคี้ยว เป็นอาหารว่างใช้รับประทานด้วยความเพลิดเพลิน ของขบเคี้ยว ได้แก่ เม็ด มะขามคั่ว มะค่าจี เมียง เป็นต้น

ผลไม้ ชาวบ้านดงนิยมรับประทานผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ฝรั่ง มะม่วง มะขาม ลำไย มะละกอ มะพร้าว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีอาหารที่ทำในเทศกาลต่างๆ ส่วนใหญ่มักมีการเตรียมอาหารด้วย จุดประสงค์ เพื่อการทำบุญและเลี้ยงญาติพี่น้องซึ่งมาชุมนุมกันในวันเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น อาหารที่ชาวบ้านดงนิยมทำ ได้แก่ แกงฮังเล แกงโฮะและขนม ต่าง ๆ เช่น ข้าวต้มมัด ขนมกล้วย ขนมเทียน เป็นต้น

อาหารพิเศษที่รับประทานเฉพาะฤดูกาลเป็นอาหารที่ทำขึ้นจากวัตถุดิบที่มี เฉพาะฤดูนั้นๆ มีดังนี้

ฤดูแล้ง อาหารเฉพาะฤดูซึ่งเป็นที่นิยม ได้แก่ ไข่มดแดง ไข่มงมัน ผักหวานป่า ผัก สลิด ผักยอดแซ้ว

ฤดูฝน อาหารเฉพาะฤดูนี้ส่วนใหญ่เป็นหน่อไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น เห็ดถอบ และเห็ดป่า ชนิดอื่นๆ มงมัน มงจอน จี่กุ้ง

ฤดูหนาว เป็นฤดูที่มีอาหารประเภทพืชผักที่สำคัญ ได้แก่ งวม สะเลียม เห็ดลม

2. ธรรมเนียมที่เกี่ยวกับน้ำกินน้ำใช้ ชาวบ้านดงแบ่งน้ำออกเป็น 3 ประเภท คือ¹ น้ำล้างเท้า น้ำอาบและน้ำดื่ม น้ำล้างเท้าไม่ต้องสะอาดมากนัก แต่ละบ้านจะมีตุ่มใส่น้ำล้างเท้า อยู่ที่เชิงบันไดใช้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน น้ำอาบตักใส่ตุ่มไว้ในห้องน้ำ ซึ่งปลูกแยกต่างหากจากบ้าน บางครั้งอาบที่บ่อน้ำ ซึ่งน้ำจากบ่อที่ใช้อาบใกล้ ๆ นี้จะไม่ใช้เป็นน้ำดื่ม สำหรับน้ำที่ใช้ดื่มหรือปรุงประกอบอาหารเป็นน้ำที่สะอาดที่สุด อาจเป็นน้ำฝนหรือน้ำที่ได้ตักจากน้ำบ่อที่สะอาด น้ำอยู่ลึก บนบ้านจะมีร้านน้ำ (ฮ้านน้ำหม้อ) ที่ตั้งเป็นของหม้อดินเผา มีฝาปิดสำหรับบรรจุน้ำดื่มข้างหม้อมีกระบวยทำด้วยกะลามะพร้าวแขวนไว้สำหรับตักน้ำดื่ม

ชาวบ้านดงมักขุดบ่อน้ำส่วนตัวไว้ในเขตบ้าน แล้วก่ออิฐปูนเป็นรูปวงกลม ปากบ่อก่อสร้างจากพื้นดินประมาณเอวผู้ใหญ่ และมักใช้ไม้ไผ่สานตะขบเป็นรูปสี่เหลี่ยมปิดปากบ่อกันสิ่งสกปรกตกลงบ่อน้ำ

ในการตักน้ำ เดิมใช้ภาชนะที่เรียกว่าน้ำทุ้ง สานด้วยไม้ไผ่ยาวด้วยชัน ผูกเชือกยาวเกินกว่าความลึกของบ่อเล็กน้อย ใช้ตักน้ำบ่อ บางบ้านน้ำในบ่ออยู่ลึกมากต้องใช้เครื่องทุ่นแรง (คันธง) ทำเป็นเครื่องมือตักน้ำคล้ายครกกระเดื่อง แต่ทำด้วยไม้ไผ่ยาวถ่วงด้านที่กระดกติดดินให้หนักด้วยไม้ท่อนขนาดย่อม ปลายไม้ไผ่ซึ่งสูงผูกเชือกด้วยเชือกที่มีน้ำทุ้งผูกติดเชือกยาว เมื่อจะตักน้ำเพียงแต่ดึงผูกน้ำทุ้งลงในบ่อ ใช้น้ำทุ้งตักน้ำจนเต็มแล้วสาวเชือกขึ้นเบา ๆ จะได้นำขึ้นมาไม่ต้องเสียแรงมากเหมือนการสาวน้ำขึ้นโดยตรง

ปัจจุบันธรรมเนียมที่เกี่ยวกับน้ำกินน้ำใช้ได้เปลี่ยนแปลงบ้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับน้ำล้างเท้าบางส่วนก็เลิกใช้ไปแล้ว ในส่วนของน้ำดื่มบางบ้านนิยมต้มน้ำที่บรรจุภาชนะอื่น ๆ เช่น ขวด กระป๋องและใช้แก้วน้ำแทนการใช้กระบวย

4.5 วัฒนธรรมเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดความเชื่อที่ชาวบ้านดงยึดปฏิบัติ

พิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านดง (ชาวมอปี) ไม่มีพิธีกรรมที่สำคัญๆ มากนัก พิธีกรรมที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันก็เป็นของเมืองเหนือเกือบทั้งสิ้น จะแตกต่างกันออกไปในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น

¹ สัมภาษณ์พระภิกษุ สีตื้อ วัดบ้านดงเหนือ ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 17 มิถุนายน 2549

พิธีการแต่งงาน ของชาวบ้านดงในอดีตจากคำบอกเล่าของชาวบ้านสมัยก่อน จะไม่มีไฟฟ้าใช้ จะใช้ตะเกียงน้ำมัน แทน หนุ่มสาวสมัยก่อนจะมาเที่ยวไปมาหาสู่กันถ้ารักใคร่ชอบพอกันผู้ชายก็จะให้ผู้หญิงมาสู่ขอ ซึ่งฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่ที่บ้านฝ่ายชาย ระยะเวลาหนึ่งแล้ว ฝ่ายชายก็จะมีขันหมากมาสู่ขอ ซึ่งประกอบด้วยหมาก ปลาแห้ง ปลาฮิว (ปลาแดดเดียว) เพื่อไปขอขมาพ่อ - แม่ ฝ่ายเจ้าสาว

พิธีเกี่ยวกับการเกิด ¹

เมื่อหญิงตั้งครรภ์ใกล้คลอดก็จะไปหาหมอต้าแย เพื่อที่จะให้มาทำคลอดเมื่อปวดท้อง เพราะหมอต้าแยจะต้องเตรียมสิ่งของที่จำเป็นต่าง ๆ ในการทำคลอดและสามีของหญิงตั้งครรภ์นั้นได้เตรียมสิ่งของต่าง ๆ เช่น เตรียมน้ำร้อน เตรียมเชือก ไม้ไผ่เพื่อนำมาตัดสายสะดือ หรือผ้าสำหรับดึงตอเนบงคลอด และเมื่อคลอดออกมาแล้วจะนำรกไปฝังไว้ที่ใต้บันไดบ้านของตัวเอง เพื่อให้เด็กที่เกิดมานั้นเรียนหนังสือเก่ง แล้วหลังจากนั้นก็อยู่ไฟ (อยู่เดือน) โดยที่ไม่ต้องลุกจากที่นอนไปทำงานบ้าน ให้ฝ่ายสามีเป็นคนหากับข้าวกับปลาและทำงานบ้านแทนทั้งหมด และอาหารการกินของคนทีคลอดลูกใหม่ต้องไม่รับประทานอาหารที่มีรสจัดมากมก จะให้รับประทานอาหารเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้น เช่น ให้อินข้าวกับเกลือ , จิ้นปิ้ง (หมู , ควาย)

พิธีเกี่ยวกับงานศพ

พิธีกรรมดั้งเดิมของชาวบ้านดง (ชนมปี่) บางพิธีกรรม² เช่น พิธีศพ เดิมทีนิยมฝังศพ ต่อมาเปลี่ยนเป็นเผา เมื่อก่อนก็จะเป็นการเผาบนกองฟอน ธรรมดา เป็นต้น การสืบทอดพิธีกรรมของชาวบ้านดง จึงอยู่ในลักษณะที่ว่าเพื่อสืบทอด ไม่ใช่เพื่อความมั่นใจในความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องโชค ลาง ฤกษ์

ลาง คือ สิ่งบอกเหตุล่วงหน้าชาวบ้านดงในอดีตเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ เช่น ข้าวที่หนึ่งมีสีคล้ายสีเลือดเป็นลางบอกเหตุร้ายต้องเอาข้าวหนึ่งนั้นไปต้กบาตรและต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ถ้าไม่ทำพิธีสะเดาะเคราะห์แล้วจะมีอันตรายถึงแก่ชีวิต

¹ สัมภาษณ์นางหลง ดวงหอม อายุ 76 ปี อยู่บ้านเลขที่ 214 หมู่ที่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 9 สิงหาคม 2549

² สัมภาษณ์นายหล เยียดยอด อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 209 หมู่ที่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 20 พฤษภาคม 2549

การจัดพิธีมงคลใดๆ หรือการซื้อของมีค่าการเดินทางไปทำงานทำหรือไปติดต่อเรื่อง
สำคัญ เชื่อว่าต้องมีวันดีเพื่อเกิดสิริมงคล โดยเลี่ยงวันไม่ดีวันเสีย ดังนี้

เกียง ห้า เก้า ระวังจันตัง เสีย อาทิตย์ จันทร

ยี่ หก สิบ อังกะลัง เสีย อังคาร

สาม เจ็ด สิบเอ็ด เสาร์กฐ เสีย เสาร์ พุธหัสบดี

สี่ แปด สิบสอง สุขโขพุทธา เสีย ศุกร์ พุธ

ความเชื่อเพื่อให้แคล้วคลาด¹

เมื่อผู้ชายอายุครบ 21 ปี จะต้องไปเกณฑ์ทหาร โดยจะไปขอคืนจากเทวดาที่บ้าน
ตัวแทนเทวดา (นายแก้ว สีต้อ) ประมาณ 1 ก้อนเล็กๆ แล้วห่อผ้าสีขาวนำติดตัวไปเพื่อให้แคล้ว
คลาด จากอันตรายถ้าจับสลากได้ใบดำก็จะนำคืนกลับมาคืนที่บ้านเทวดา แต่ถ้าได้ใบแดงจะนำ
คืนติดตัว ไปด้วยเพื่อให้แคล้วคลาดจากภยันตรายต่าง ๆ

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์²

เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลน้อยกว่าศาสนาพุทธ ความเชื่อดังกล่าวเช่น เรื่องพระอินทร์
และเทวดาอื่น ๆ เชื่อเรื่องเจ้าที่เป็นต้น

ความเชื่อเป็นความยึดถือของคน ซึ่งเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจ
ของดิน ฟ้า อากาศ ภัยจากธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่อาจรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไร จึงเกิด
ความรู้สึกลอยมัวและเชื่อถือในอำนาจเหล่านั้นบางครั้งก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตน
เชื่อถือ ความเชื่อของคนในแต่ละถิ่นย่อมแตกต่างกันออกไป ความเชื่อนั้นก่อให้เกิดลัทธิบูชา
ธรรมชาติ มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น ต่อมาลัทธิความเชื่อเหล่านี้ได้
พัฒนามาเป็นศาสนา มีการเชื่อถือและยึดถือในเทพเจ้าต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่ามีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และ
สามารถช่วยคนได้ ความเชื่อเหล่านี้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคที่ความเจริญทางวิทยาการมี
มากขึ้น ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ได้ค่อยลดลงและคนหันมาเชื่อเหตุและผลมากขึ้น

ด้านความเชื่อชาวบ้านดงนับถือเทวดา นามว่า ออเลาะ มาแต่อดีตกาล แล้วจึงมัก
เห็นสถูปหรือศาลเล็ก ๆ สำหรับเป็นที่ประทับของออเลาะอยู่นอกบ้าน พวกเขา นับถือเทวดา
มากกว่านับถือภูตผีแต่ปัจจุบันภูตผีกลับเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของพวกเขา ก็เพราะการ

¹ สัมภาษณ์พระณัฐ สีต้อ วัดบ้านดงเหนือ ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 15 กันยายน 2549

² สัมภาษณ์พระณัฐ สีต้อ วัดบ้านดงเหนือ ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 15 กันยายน 2549

เกี่ยวข้องกับชาวบ้านใกล้เคียงนั่นเอง (แบบเดียวกับชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา แต่ก็มีศาสนาพราหมณ์และลัทธิภูตผีปีศาจเข้ามาผสมปนเปด้วย)

ประเพณีวันปีใหม่ (ประเพณีสงกรานต์)¹

เมื่อถึงเวลาคารวะเทวดาออกเลาะ จัดขึ้นประมาณวันที่ 13-14 เมษายน ของทุก ๆ ปี ผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีเรียกว่า อ๊ะล้าวี่ เป็นชายผู้สืบทอดตำแหน่งทางสายเลือด หรือสายสกุล เท่านั้น ปัจจุบันนายแก้ว สีต้อ เป็นผู้สืบทอด

เมื่อถึงเวลาคารวะเทวดาออกเลาะ ชาวบ้านจะมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน ณ สถานที่ประกอบพิธี ต่างมีดอกไม้ ธูป เทียน น้ำส้มป่อย แล้วข้าวจ้าวหนึ่งด้วย น้ำอ้อย ดอกฝ้าย เป็นเครื่องสักการะ ชาวบ้านจะมอบเงินจำนวนหนึ่งให้ อ๊ะล้าวี่ สมัยก่อนจะเสียค่ารักษาเป็นเมี่ยงและยาสูบ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเงิน) หลังจากขอออกเลาะช่วยรักษาแล้ว อ๊ะล้าวี่ ก็จะส่งตัวผู้ป่วยให้หมอยา มอชู้ รักษาทางยาต่อไป ไม่มีการส่งไปให้หมอผีเหมือนชนเผ่าอื่น ๆ

ในวันที่ 13 เมษายน ของทุก ๆ ปี ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันที่วัดเพื่อก่อเจดีย์ทรายคนละ 109 กอง แล้วมีจ่อกระดาศ (ธงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ) สีขาว ขนาดเล็กปักบนกองทรายทั้ง 109 กอง แล้วมีจ่อกระดาศ (ธงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ) สีขาว ขนาดใหญ่อีก 1 อันปักด้านข้าง แล้วมีจ่อกระดาศ (ธงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่) สีขาว ปักรอบกองทรายอีก 4 ทิศ ซึ่งเชื่อกันว่ามนุษย์เรานั้นมีทุกข์อยู่ 108 ประการ แล้วต้องการให้พ้นจากทุกข์ 108 ประการ จึงก่อกองทราย จำนวน 109 กอง

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา²

ชาวบ้านคงมีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด แนวความเชื่อในเรื่องศาสนานี้มักมีความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ปะปนอยู่ เช่น เชื่อว่าสวรรค์เป็นที่อยู่ของเทวดา นรกเป็นที่อยู่ของเปรต เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่นๆ เช่น ห้ามดมดอกไม้ที่จะนำไปบูชาพระ เชื่อว่าจะทำให้จุมูกเน่า การห้ามนี้คงเกิดจากเหตุผลที่กลัวดอกไม้จะช้ำ หรือกลัวเกิดอันตรายจากแมลงที่อาจอยู่ในดอกไม้ เป็นต้น

¹ สัมภาษณ์ พระครูถาวรปัญญาคุณ เจ้าอาวาสวัดหนองแขม ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่
วันที่ 17 มิถุนายน 2549

² สัมภาษณ์นายหล เหยียดยอด อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 209 หมู่ที่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่
วันที่ 20 พฤษภาคม 2549

ความเชื่อและประเพณีนับถือผี

การนับถือผีปู่ย่าตายาย คือ ผีบรรพบุรุษ ที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ คือ หอ เขาจะปลูกหอไว้ทางทิศหัวนอน ลักษณะของหอเป็นเรือนเล็กๆ กว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 1 เมตร ครึ่ง ในเรือนยกขึ้นสูงเป็นหิ้งวางเครื่องบูชาต่าง ๆ แล้วก็มีการเซ่นสรวงในโอกาสต่างๆ เช่น เมื่อมีคนในบ้านเจ็บป่วย วันงานนักขัตฤกษ์ต่างๆ เมื่อมีคนในบ้านแต่งงาน และเมื่อมีการทำบุญหรืองานมงคลต่าง ๆ

ผีบ้าน ในบ้านดงจะนับถือผีประจำหมู่บ้านที่เรียกว่า ผีปู่ตา ผีปู่ตา เป็นผีที่คอยดูแลรักษา ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะกระทำต่อคนในหมู่บ้านทุก ๆ ปี จะมีการเลี้ยงผีปู่ตา ที่ดอนปู่ตา ดอนปู่ตา คือ เขตหวงห้าม เพราะเป็นศาลที่ผีปู่ตาสงสถิตอยู่ ส่วนใหญ่ดอนปู่ตาก็มีป่าที่มีต้นไม้ใหญ่อายุนับร้อยปี เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากไปตัดไม้หรือยิงนกบริเวณดอนปู่ตา ผีปู่ตาจะโกรธและบันดาลให้ชีวิตประสบแต่สิ่งอัปมงคล ในพิธีเลี้ยงผีปู่ตา ผู้เฒ่าจะเป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับผีปู่ตา เมื่อถึงวันเลี้ยงผีบ้านชาวจะจัดเตรียมอาหารคาว หวานไปร่วมพิธี

การตานขันข้าว ¹

การตานขันข้าวถือว่าเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้านดง เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านดงมีความเชื่อว่า การตานขันข้าวจะเป็นการช่วยให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้มีอาหารกิน มีข้าวของไว้ใช้ และ เป็นการทำบุญเพื่อสั่งสมบุญให้กับตัวเองในภพหน้า

การตานขันข้าวของชาวบ้านดงจะนิยมบรรจุอาหารไว้บนถาดเป็นส่วนใหญ่ หรือบางบ้านก็จะใส่ในปิ่นโต แล้วแต่ความสะดวกในการนำไปถวายพระ นอกจากนั้นชาวบ้านดงยังเชื่อว่าเป็นการจรรโลงพระพุทธรูปศาสนาให้สืบต่อไป

การบูชาข้าวเทวดา ²

ในตอนเช้าของทุกวันหลังจากนึ่งข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะต้องนำข้าวมา 1 ก้อน นำไปบูชาบนหิ้งของเทวดา (จะต้องมีทูกหลังคาเรือน) เสียก่อนหลังจากนั้นจึงจะนำข้าวที่นึ่งมากินได้ ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าไม่นำข้าวไปบูชาเทวดาแล้วนำมากินจะทำให้เป็นบาป

¹ สัมภาษณ์ พระครูถาวรปัญญาคุณ เจ้าอาวาสวัดหนองแขม ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 17 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2549

² สัมภาษณ์ พระครูถาวรปัญญาคุณ เจ้าอาวาสวัดหนองแขม ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 17 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2549

การบูชาท้าวทังสี (การบูชาตัวทังสี)¹

เป็นประเพณีที่ชาวบ้านดงได้ยึดถือปฏิบัติ สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นพิธีการเกี่ยวกับการอัญเชิญเทวดาที่รักษาทิศทั้งสี่ หรือเรียกกันว่าการบูชาตัวทังสี นอกจากนี้เป็นการรวมถึงพระอินทร์และพระแม่ธรณี ให้มารับเครื่องสังเวยและเป็นการขอความคุ้มครองให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขให้มีแต่ความเจริญปราศจากภัย การบูชาท้าวทังสี ถือว่าเป็นพิธีกรรมแรกที่ชาวบ้านดงนิยมทำก่อนที่จะเริ่มประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานฉลอง ฉลากภัต หรือทำบุญอื่น ๆ

ในการบูชาตัวทังสี ชาวบ้านดงจะเลือกมุมในการตั้งวางเครื่องสังเวย โดยจะเลือกในทางทิศตะวันออกของบ้านหรือจากสถานที่จากพิธีมงคล ชาวบ้านดงมีความเชื่อว่าทิศตะวันออกเป็นทิศที่หมายถึงความรุ่งโรจน์เป็นมงคล นอกจากเครื่องสังเวยเป็นเสาสสูงประมาณเมตรครึ่ง ส่วนไม้ไข้วสี่เหลี่ยมทำด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่และมีไม้ไข้วกันเป็นรูปกากบาทชี้ออกไปทั้งสี่ทิศ ตรงปลายไม้ที่ยื่นออกมาจะมีแผ่นไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมติดอยู่ใช้เป็นที่ยาวเครื่องเครื่องสังเวยในการทำเครื่องสังเวยบูชาท้าวทังสี ชาวบ้านดงจะนิยมบรวงในกระถางใบตอง หรือ ในกระดาดแล้วแต่ความสะดวกในการทำเครื่องไหว้จะประกอบด้วย รูป เทียน ดอกไม้ กัลฉวย อ้อย หมากพลู เมี่ยง บุหรี่ ขนม ข้าวสุก จ้อกระดาด (ธงสามเหลี่ยมเล็กๆ) จะมีสีดำ เขียว เหลือง ขาว แดง ของทุกชนิดจัดไว้อย่างละ 4 อัน ยกเว้นเครื่องสังเวยแม่พระธรณีไม่ต้องมีจ้อ เมื่อเตรียมเครื่องสังเวยครบถ้วนแล้วก็จะเชิญอาจารย์วัดเป็นผู้ทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วให้ค้ายกครูแก่ผู้ประกอบพิธี

ประเพณีเกี่ยวกับการส่งเคราะห์

ถือว่าเป็นพิธีอย่างหนึ่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์ชาวบ้านดงยึดถือปฏิบัติกันมา ตามความเชื่อของชาวบ้านดงเชื่อว่าการทำพิธีส่งเคราะห์นั้น จะทำให้คนที่เจ็บป่วย หรือคนโชคไม่ดีให้รอดพ้นจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นนั้นได้ หรือเป็นการช่วยให้ทุเลาเหตุร้ายนั้นเบาบางลง ชาวบ้านดงมีความเชื่อชีวิตของคนเราอยู่ภายใต้อิทธิพลของดาวเคราะห์

¹ สัมภาษณ์นายธีรภพ เชื้อนสี สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสวนเขื่อน จ.แพร่ วันที่ 20

ประเพณียี่เป็ง¹

ยี่เป็ง หมายถึง วันเพ็ญเดือนยี่ของชาวเหนือ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองในวันลอยกระทงของชาวไทยภาคกลาง ประเพณียี่เป็งจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 14 - 15 ค่ำและแรม 1 ค่ำ กิจกรรมในวันยี่เป็งของชาวบ้านดง คือ ชาวบ้านจะมีการตานเทียน² และต้นกัลปพฤกษ์ซึ่งต้นกัลปพฤกษ์จะทำโดยไม้ไผ่มีความสูงตามความต้องการของผู้ทำ ส่วนมากจะกระทำแค่ 9 ชั้นเท่านั้น แต่จะไม่มีก้วยสลาก ไม่เหมือนกับการกินสลาก ในการตานเทียน และต้นกัลปพฤกษ์ของชาวบ้านดงส่วนมากจะกระทำในช่วงเวลาก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ในการถวายเทียนน้อยและต้นกัลปพฤกษ์นั้น ชาวบ้านดงมีความเชื่อว่าพระที่จะรับทานนั้นต้องมีพรรษา 4 ขึ้นไปถึงจะได้รับในส่วนของพระที่จะรับตานเทียน (บ้านน้อย) และต้นกัลปพฤกษ์นั้นจะต้องมีการเตรียมธรรมะที่มีชื่อว่าการมระวาจาและจะเน้นธรรมที่เขียนด้วยภาษาล้านนาเป็นหลัก

เช้าตรู่วันขึ้น 15 ค่ำชาวบ้านก็จะไปตานขันข้าวและหลังจากนั้นเวลาสายก็จะมีการทำบุญตักบาตรพร้อมกัน ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็จะถือศีลนอนค้างคืนที่วัดตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ หลังจากเสร็จพิธีทำบุญตักบาตรแล้วในเวลาประมาณ 9 นาฬิกา คณะศรัทธาก็จะได้นำภัณฑเทศน์มาที่วัด พระก็จะได้เทศน์ส่วนมากจะเป็นธรรมพื้นเมือง เช่น ธรรมมหาวิบาก ธรรมนิพพานสูตร ธรรมช้างสัตตภัณฑ์ ธรรมปฐมสมโพธิ อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ ธรรมชะตาวัน ธรรมชะตาเดือน ธรรมชะตาปี เป็นต้น

ชาวบ้านดงมีความเชื่อว่า การตานเทียน และต้นกัลปพฤกษ์ในช่วงยี่เป็งนั้นให้แก่ผู้ล่วงลับจะได้รับอันสงฆ์มากกว่าในช่วงที่ตายใหม่ ๆ เพราะชาวบ้านดงเชื่อว่าเทวดาได้เปิดประตูทั้ง 3 ประตูในวันนี้คือ ประตูนรก ประตูสวรรค์และประตูมนุษย์ทำให้ผู้ที่ล่วงลับได้รับส่วนบุญ ส่วนกุศลเร็วกว่า นอกจากนี้ชาวบ้านดงเชื่อว่าการตานเทียนน้อยให้ผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย และเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษหรือพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีในการบูชาข้าว

การบูชาข้าว เป็นประเพณี ที่ทำเพื่อเป็นการป้องกันและปิดเป่าเคราะห์ร้าย ไม่ให้แผ้วพาน ต่อตนเองและครอบครัว³

¹ สัมภาษณ์พระณัฐ สีสื่อ วัดบ้านดงเหนือ ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 20 พฤษภาคม 2549

² เทียน หมายถึง บ้านน้อย หรือบ้านหลังเล็ก ๆ ให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

³ สัมภาษณ์นายหล เยียดยอด. ไวยาวัจกรวัดบ้านดง อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 209 หมู่ที่ 4 ต.สวนเขื่อน อ.เมือง จ.แพร่ วันที่ 20 พฤษภาคม 2549

ชาวบ้านดงจะกระทำการบูชาข้าวเดือนละ 1 ครั้ง คือ ขึ้น 8 ค่ำ ของทุกเดือน สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีนั้น ได้แก่ กะละมังใส่เสื้อผ้าของทุกคนในครอบครัว คนละ 1 ผืน ด้ายสายสิญจ์ยาว 1 วาของแต่ละคน (ด้ายสายสิญจ์ เป็นด้ายที่ทอเองจากการปลูกต้นฝ้าย แล้วนำดอกฝ้ายมาอีดแล้วยังทำเป็นเส้นด้าย แล้วนำมาสาวเป็นเส้นด้ายสายสิญจ์) ยอดตองกล้วย (ใบตอง) หรือกระดาษ สำหรับวางสิ่งของต่อไปนี้ ได้แก่ ข้าวเหนียว อ้อย หมากพลู เมียง บุหรี่ ฐูปและปักด้วยจ้อข้าว (ธงกระดาษสีขาวขนาดเล็ก) ใบมะเดื่อ ใบขนุน ใบค้ำ ซึ่งแต่ละประเภทแฝงด้วยคติธรรมไว้ให้ระลึกถึง

พิธีกรรมการเข้าเบิก (สวดเบิก)

พิธีกรรมการเข้าเบิกถือว่าเป็นพิธีกรรมที่เก่าแก่ที่ชาวบ้านดงได้กระทำมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ในสมัยนี้การเข้าเบิกของชาวบ้านดง จะกระทำก็ต่อเมื่อในหมู่บ้านมีคนตายมากก็จะมี การเข้าเบิก ในการเข้าเบิกของชาวบ้านดงจะนิยมทำกันในบริเวณทางแยกเข้าหมู่บ้าน โดยพิธีจะเริ่มขึ้นเมื่อตอนหัวค่ำ เมื่อถึงเวลาเริ่มพิธีพระสงฆ์จะมายังบริเวณพิธี ส่วนมากจะนิยมนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 5 รูป หรือ 9 รูป แล้วพระสงฆ์ก็เริ่มพิธีการสวดเบิกจนจบ เมื่อจบพิธีแล้วชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะนำเอาทราย น้ำขมิ้น ส้มป่อย ที่เอามาร่วมพิธี ไปสาดทั่วบริเวณบ้านของตน เพื่อเป็นการไล่สิ่งชั่วร้าย และเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่บ้านตน ชาวบ้านดงมีความเชื่อว่าจะช่วยให้ป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ พิธีกรรมการเข้าเบิกถือว่าการสร้างขวัญและกำลังใจและเป็นการให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้านอีกด้วย

4.6 วัฒนธรรมความเชื่อที่อิงหลักทางพระพุทธศาสนา

ธรรมะและการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ การเรียนรู้ตาม กระบวนการตามธรรมชาติในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิต ของคน และสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับการนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ที่ตนเองได้ศึกษามา ด้วยประสบการณ์ตรงลงมือปฏิบัติ หรือมีการปรับประยุกต์ใช้ และถ่ายทอดให้กับลูกหลาน ซึ่งอิงหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

การบูชา

การบูชา¹ เป็นการแสดงกิริยานับถือ มีการกราบไหว้ ให้สิ่งของและปฏิบัติตามคำสอน เป็นต้น คนที่เกิดมาต่างก็พากันนับถือบุคคลหรือวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคิดเห็นว่าบุคคล

¹ ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 2 , มัชฌิมกัมมิ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2478) , หน้า 34 – 37.

หรือวัตถุนั้นเป็นอย่างดี มีอำนาจ มีฤทธิ์เดชมากซึ่งสามารถจะอำนวยความสะดวก ความเจริญแก่ผู้บูชา การบูชาบุคคลหรือวัตถุที่ทรงคุณความดีควรแก่การบูชา จำแนกเป็น 2 อย่างคือ

1. อามิสบูชา บูชาด้วยอามิส ในที่นี้หมายความว่า วัตถุที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ และไม่เกิดโทษแก่ผู้บูชา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียนและของหอมต่าง ๆ และปัจจัย 4 อันเป็นเครื่องรักษาร่างกายและชีวิต เช่น ฝ้ายนุ่ง ฝ้ายห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง ยารักษาโรคต่างๆ เป็นต้น การที่บุคคลให้เอาเช่นนี้แก่ผู้ที่ควรบูชา เรียกว่า อามิสบูชา

2. ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยปฏิบัติตาม หมายความว่า เอาความเชื่อและความนับถือโอบวาทคำสั่งสอนโดยเคารพแล้วจะปฏิบัติตาม ปฏิบัติบูชานี้มีผลอันยิ่งใหญ่กว่าอามิสบูชา เพราะสามารถดำรงพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นและได้ชื่อว่า บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง

สำหรับชาวบ้านดงในด้านวัฒนธรรมความเชื่อที่อิงหลังทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการบูชา คือ

เป็นผู้ที่มีความบูชาเป็นเลิศในด้านของการบูชาปฐุณีวัตถุอย่างหนึ่ง คือ นอกจากจะบูชาเทวดา ที่ตนเองเคารพกราบไหว้เป็นประจำป็อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษาและประเพณีสงกรานต์แล้ว เพราะชาวบ้านดง มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะได้ยึดถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว โดยมีการบูชาด้วย ดอกไม้ ธูปเทียนหรือดอกฝ้าย เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ การบูชาด้วยคารวะ ด้วยความเคารพ แล้ว ย่อมนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และทำให้บ้านและชุมชนที่ตนเองอยู่มีความสุข ปราศจากความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะเหตุแห่งการได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านดง ถือว่า สถานที่อยู่ของเทวดาหรือศาลเจ้านั้น เป็นสถานที่ไม่ควรไปทำกิจกรรมใดที่ไม่ดี เพราะถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

การบูชาอีกประเภทหนึ่ง คือ การบูชาบุคคล การบูชาประเภทนี้ ชาวบ้านดง จะบูชาบุคคลที่ตนเองได้สมมติให้เป็นตัวแทนของเทวดา จะต้องประกอบด้วยคุณธรรม 3 ประการคือ

1. ชาตวิมุติ หมายถึง มีความเจริญด้วยกำเนิด เพราะเชื่อว่า บุคคลที่ตนเองยกให้เป็นเทวดา นั้นถือว่าเป็นเกิดในตระกูลที่ดี

2. วัชวุฒติ เป็นบุคคลที่เจริญไปด้วยอายุและพรรษา

3. คุณวุฒติ เจริญไปด้วยความดี คือ เป็นบุคคลผู้มีศีลธรรมประจำใจ ไม่ดื่มสุราเมรัยสมควรเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้ เพราะชาวบ้านถือว่าเป็นคนดี สมควรเป็นตัวแทนของเทวดา

อานิสส์แห่งการได้บุญนี้ ทำให้ชาวบ้านคง ได้มีคติสอนลูกหลานของตนเอง ให้เป็นผู้รัก
เคารพบูชา ไม่ว่าจะสิ่งของวัตถุหรือจะเป็นบุคคลก็ตาม เพราะถ้าได้ยึดถือแล้วย่อมจะทำให้เกิด
สิริมงคลแก่บุคคลคนนั้นและเป็นการส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านได้ทำความดีรักษาประเพณีที่
ดีงามไว้ นอกจากนั้นแล้วยังสามารถคุ้มครองป้องกันภัยให้พ้นอันตรายภัยพิบัติอีกด้วย

ความกตัญญู

ความกตัญญู¹ หมายถึง การรู้คุณที่คนใดคนหนึ่งได้กระทำไว้ จะน้อยหรือมากก็ตาม
โดยการระลึกถึงบ่อย ๆ ชื่อว่า กตัญญู อีกอย่างหนึ่งบุญทั้งหลายนั้นเอง ชื่อว่า มีอุปการะมากแก่
สัตว์ทั้งหลาย เพราะป้องกันอันตรายจากทุกข์ มีทุกข์ในนรก เป็นต้น เพราะการระลึกถึงอุปการะแม้
แห่งบุญเหล่านั้นก็พึงทราบว่าเป็น กตัญญู

ความเป็นกตัญญูนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลु
คุณวิเศษมีประการต่าง ๆ มีความเป็นผู้อันสัพบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญ เป็นต้น ก็พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงหาได้ยากในโลกเหล่านี้มีอยู่ 2 จำพวก คือ

1. ผู้ที่ทำอุปการะก่อน (บุพการี)
2. ผู้รู้คุณตอบแทนคุณผู้ที่อุปการะ (กตัญญูตเวทิตา)

สำหรับชาวบ้านดงในด้านวัฒนธรรมความเชื่อที่อิงหลังทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความกตัญญู

สำหรับชาวบ้านดง ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกตัญญูตเวทิตา (ผู้รู้คุณ ตอบแทนคุณผู้ที่
อุปการะ) ได้ยึดถือปฏิบัติถึงซึ่งความดีไว้ในชีวิตอยู่เสมอ จะสังเกตได้จากเวลามีกิจกรรมใดที่
เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวบ้านดงจะนึกถึงผู้ที่มีพระคุณอยู่เสมอ ในหลักของ
พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า กตัญญูตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ความกตัญญูเป็นมงคลชีวิต
อย่างสูงสุด ความกตัญญูมี 3 ลักษณะ คือ

1. **กตัญญูต่อวัตถุ** หมายถึง รู้คุณของเครื่องใช้ สิ่งของ ที่อยู่อาศัย ตลอดจน
ประเทศชาติ ศาสนา เมื่อใครได้รับความร่มเย็นเป็นสุขจากสิ่งใด ก็รู้ซึ่งถึงคุณสิ่งนั้นแล้วหาโอกาส
ตอบแทนในโอกาสอันสมควร จะสังเกตเห็นได้จากชาวบ้านดง จะยึดถือปฏิบัติเป็นประจำปีในสิ่ง
ที่ตนเองเคารพนับถือ ไม่ว่าจะสถานี่วัด หรือที่อยู่ของเทวดา(ศาลเจ้า) ชาวบ้านจะทำความ
สะอาดอยู่เสมอในเวลาที่มีงานประเพณี

¹ ปฐมสมันปาสาทิกาแปล , เล่มที่ 47, หน้า 183 .

2. กตัญญูต่อบุคคล หมายถึง ใครก็ตามที่มีคุณต่อเรา เราไม่ลืมคุณของท่านเหล่านั้น แล้วเมื่อมีโอกาสก็รีบตอบแทนบุญคุณ เช่น พ่อแม่ ซึ่งท่านมีบุญคุณต่อลูก ๆ มากท่านได้ให้สิ่งที่มีค่า ที่คนอื่นให้ไม่ได้ นั่นคือ ชีวิตและร่างกาย ด้วยชีวิตและร่างกายนี้ ทำให้เราได้มีโอกาสได้มาชมโลกกับบุคคลอื่น พร้อมทั้งมีทรัพย์สินสมบัติ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ มีความสุข และได้มอบให้ความรักที่เป็นอมตะแก่ลูกๆ ชาวบ้านดง นอกจากจะกตัญญูต่อพ่อแม่แล้ว เวลาที่ท่านเสียชีวิตไป ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ หรือประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษาหรือในโอกาสสมควรอื่น ๆ จะได้นำข้าวน้ำ อาหาร ผลไม้ ไปถวายเป็นทาน เพื่ออุทิศกุศลให้พ่อแม่ ที่เสียชีวิตแล้ว ตลอดจนถึงผู้มีอุปการคุณอื่น ๆ รวมถึง เทวบุตร เทวดา อีกด้วย

3. กตัญญูต่อตนเอง ธรรมะข้อนี้เป็นข้อที่สำคัญมากข้อหนึ่ง เพราะจะเป็นแรงส่งเสริมให้คนทำความดียิ่งขึ้น การที่จะเกิดความกตัญญูต่อตนเองนั้น เบื้องต้นจะต้องเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์เสียก่อน ตามหลักของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า กิจฺจํ มนุสฺสปฏิลาโภเกิดเป็นมนุษย์นี้ยาก กิจฺจํ มจฺจานชิวิตํ การที่จะประคองชีวิตให้ดำรงอยู่ก็ยาก ดังนั้น เมื่อเกิดมาแล้ว จึงถือว่าเป็นบุญลาภอันประเสริฐ ควรภูมิใจแล้วทำตนให้เหมาะสมด้วยการสร้างชีวิต เพราะฉะนั้นพื้นฐานชีวิตของชาวบ้านดง จะมีการยึดปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและนับถือตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้มีอุปการคุณ ด้วยการทำความดี ไม่นิยมแม้กระทั่งไปเบียดเบียนสัตว์อื่น ให้ได้รับความลำบาก เพราะถือว่า สัตว์อื่น ย่อมรักชีวิตของตนเอง จึงไม่นิยมที่จะฆ่าสัตว์มาทำเป็นอาหาร โดยส่วนมากจะนิยมจะรับประทานอาหารประเภทผักหรือสัตว์เล็ก ๆ มากกว่า แสดงว่าเป็นผู้ที่ความกตัญญูประเภทหนึ่ง นอกจากจะมีความเคารพต่อพ่อแม่ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรแล้ว ยังมีความเคารพและกตัญญูต่อตนเองอีกด้วย

ความสามัคคี

เป็นธรรมะที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่ชาวบ้านดง นั้นได้ถือปฏิบัติ เพราะการที่จะทำกิจกรรมใดก็ตาม ต้องอาศัยความสามัคคีของหมู่คณะ ชาวบ้านดง จะมีธรรมข้อนี้อยู่เป็นอย่างมาก สังเกตได้จากเวลาที่มีกิจกรรมภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นงานประเพณีหรืองานมงคล งานอวมงคลต่าง ๆ ทุกคนนอกจากจะมีความเสียสละเวลาส่วนตัวแล้ว ยังสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย โดยมีผู้นำทั้งที่เป็นพระสงฆ์และชาวบ้านเป็นผู้นำ ในการพัฒนาสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนเอง ถ้าเป็นงานด้านพิธีกรรมหรือศาสนพิธี จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ถ้าเกี่ยวกับงานพัฒนาสร้างความเจริญในหมู่บ้าน จะมีผู้นำ

หมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำ จึงทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี มีความรัก ความผูกพันในท้องถิ่นตนเองเป็นอย่างมาก

ความศรัทธา หรือความเชื่อ

ชาวบ้านคง นอกจากจะมีความนับถือด้านพระพุทธศาสนาแล้วยังมีความเชื่อในด้านโหราศาสตร์อีกด้วย สืบเนื่องจากการได้มีผู้นำในด้านการประกอบพิธีกรรมคือ เทวดา คือบุคคลในหมู่บ้านคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านคง สมมติให้เป็นผู้นำ ในการประกอบพิธี เทวดา นั้น ถือว่า เป็นผู้ที่มีคุณธรรม สามารถเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเคราะห์ การบูชาผีบ้าน ผีป่าตายาย เป็นต้น ดังนั้น ความเชื่อในด้านผีสงเทวดา ยังคงควบคู่กับการนับถือพระพุทธศาสนา